

SVOBODA PŘIJDE

Jan Roman (*1929)

V přelomovém roce 1948 bylo Janu Romanovi devatenáct let. A měl pocit, že se musí zapojit do boje za demokracii. Společně se svými přáteli založili skupinu a přemýšleli, jak nejučinněji čelit nastupující totalitě. Letáky se jim zdály jako dobrá forma. Psali například: *„Lide český! Neztrácej rozvahu, nevěř vládní propagandě [...]. Uvažuj, co jsme ztratili odmítáním americké pomoci [...] uvažuj, jaká hospodářská katastrofa se na nás řítí nyní, uvažuj nad sprostou vraždou drahého Jana Masaryka, atentátem na Drtinu a nad gangsterským ultimátem prezidentu Benešovi, aby podepsal demisi.“*

Byla to samozřejmě výzva, která reagovala na tehdejší dramatické události po komunistickém převratu v únoru 1948, kdy Jana Masaryka našli mrtvého na nádvoří Černínského paláce a demokratického politika Prokopa Drtinu těžce zraněného na zemi pod okny jeho bytu. V onom letáku toho stálo víc a také obsahoval klíčovou výzvu, aby voliči ve volbách házeli do urn bílé lístky, na protest proti nesvobodě. *„Opravdová demokracie potřebuje kontroly v podobě několika svobodných stran. Český národe: Rozum do hrsti a jednej: vol proti jednotné kandidátce, volíš proti diktatuře KSČ! VOL BÍLÉ LÍSTKY!!! Svoboda opět přijde, pravda zvítězí! Přečti – dej dál [...].“*

Skupina se skládala z různých osob, byli tam studenti i pracující. Jan Roman ale netušil, že se do skupiny dostal udavač. V lednu 1949 byl Roman zatčen a odsouzen ke dvanácti letům. Z vězení se mu sice podařilo utéct, ale byl dopaden a znovu odsouzen. Ve vězení či na útěku nakonec strávil celkem šest let. Za nejhorší považuje období, kdy se na útěku musel nepřetržitě skrývat. *„To byl neustálý strach,“* říká.

Jan Roman se narodil na Podkarpatské Rusi, která patřila k Československu, dnes je toto území součástí Ukrajiny. Po pádu republiky museli jeho rodiče odtud utéct a usadili se v Brně. Jan pracoval jako úředník a současně ještě dálkově studoval střední školu. Tři relativně svobodné poválečné roky na něj samozřejmě zapůsobily. Sám byl členem národně socialistické mládeže. Četl, sledoval politické dění, chodil na schůze a převrat v únoru 1948 silně prožíval.

Každopádně se zapojil do řady iniciativ. Výzva k bojkotu komunisty manipulovaných voleb byla vlastně logická. *„Dodnes se ptám, jak je možné, že ti starší holdovali komunismu,“* říká.

Takže se se svými přáteli pustili do boje za demokracii. Především do výroby a distribuce letáků. V té době ještě komunisté neměli tak pevně vše ve svých rukou, takže se jim nějakou dobu dařilo nepozorovaně ovlivňovat veřejnost. *„Letáky byly zhotoveny a rozšiřovány v době před volbami dne 30. 5. 1948, a to asi od dubna 1948 do konce května nebo začátku června 1948. Poslední leták této skupiny č. V. a s ním obsahově totožné letáky č. XVIII. a III. byly rozšiřovány asi týden po volbách. O jediném letáku, a to číslo X. s nadpisem ‚Pravda vítězí‘ a s šestistránkovým obsahem nebylo zjištěno, že by jej tato skupina vyrobila [...]“* stálo později v rozsudku soudu, který se letákovou aktivitou zabýval více než důkladně. Pro režim bylo totiž důležité veškerý odpor umlčet. A tajné policii se podařilo mezi odbojáře dostat konfidenta. Možná to nebylo tak obtížné. *„Naše schůzky se nesly duchem naivního mládí, které se netrápilo vědomím, že děláme něco protizákonného. Vždyť ještě v nedávné minulosti vším, čím jsme se teď zabývali, byli naši poslanci vzorem v napadání diktátorských metod komunistů. Odsoudit nás jako nebezpečnou ilegální skupinu bylo soudu ulehčeno existencí konfidenta – provokatéra v našich řadách,“* popisoval Roman. Tento provokatér prý členy skupiny naváděl k různým akcím, jako bylo přepadení stanice Sboru národní bezpečnosti (SNB) za účelem získání zbraní či vysílačky. Tento konfident také způsobil, že tajná policie měla o činnosti jednotlivých členů přehled.

Takže Jana Romana zatkli před maturitou v lednu 1948. Zrovna byl doma a ležel v posteli. Vlastně měl štěstí v tom, že si pro něj přišli jako pro jednoho z posledních. A v té chvíli už vlastně skoro všechno věděli, takže unikl brutálním výslechům a mučení. Soud se konal v Brně a soudil ho obávaný soudce Karel Trudák, který později vešel do historie jako předseda senátu, jenž poslal na popraviště političku Miladu Horákovou, bývalou poslankyni Národně socialistické strany, k jejíž politice se Roman dříve také hlásil.

Každopádně soud skončil odsouzením podle obávaného paragrafu 231, tedy zákona na ochranu lidově demokratické republiky. Podle tohoto zákona byla odsouzena velká část politických vězňů. Roman dostal dvanáct let. Ve vězení ale nechtěl strávit nejlepší roky svého života a tak se rozhodl pro útěk. Příležitost se naskytla, neboť ho poslali na práci mimo věznic. Nakládal řepu do vagonů. Roman využil situace, když se dostal na okamžik mimo pozornost strážců, přešel hromadu řepy a unikl jim z dohledu. Svoboda! Šel celou noc, dostal se do Hradce Králové a poté do Pardubic za příbuznými. *„Ta úzkost, když jsem utíkal [...]. Představte si, že vás hlídají dva strážní s automaty. Nás bylo šest vězňů a vždy jsme naložili vagon a pak podložili kola. Viděl jsem že bachaři odcházejí s některými vězni a tak jsem předstíral podkládání vozu. Čekal jsem, že se jeden z těch strážců otočí. Náhodou se to nestalo, tak jsem přešel haldu a už jsem směřoval do Hradce.“* U příbuzných v Pardubicích získal nějaké to oblečení, peníze a brýle, a tak se vydal dál do Brna. Tam se schovával na chatě u přehrady a hledal někoho, kdo by jej převedl přes hranice. Jenže všichni se báli a čas běžel. Musel dál. Na útěk si bohužel vybral tu nejhorší

možnou dobu. Probíhal proces se Slánským a zemi svíral strach. Roman se nakonec obrátil s žádostí o pomoc na známého faráře z vězení. Ten situaci ovšem vyhodnotil tak, že jde o provokaci tajné policie, a uprchlík skončil v poutech. *„Nejhorší bylo to dopadení. Dva estébáci mne chytli. Zatkli mne před nádražím. Šli po mně, ptali se po jméně. Tehdy v každém viděli vyzvědače a špiona, zřejmě i na té faře jsem jim byl podezřelý. Ty okamžiky, když mne chytli, byly nejhorší.“*

Vezli ho vlakem do Brna a on se pokusil ještě naposledy o útěk okýnkem ze záchodu. Ale ani ten nevyšel, takže putoval znovu za mříže. Naštěstí to vyšetřovatelé popletli a domnívali se, že jde jen o zloděje, který vykrádá chaty. *„Bál jsem se, že je nepřesvědčím, že jsem to oblečení opravdu neukradl. Kdyby zjistili, že jsem ho dostal od známých či příbuzných, tak ti budou potrestaní. Obvinili by je, že mne podporovali jako politického vězně. Takže pak bylo povzbuzující sdělení, když řekli, že jsem měl více trestných činů [...].“*

Jeho skutečnou minulost odhalili až později a hned ho poslali do Jáchymova na tábor Rovnost. Tam zůstal až do propuštění v roce 1955. Ale i pak měl v životě těžkosti, protože se netajil svým smýšlením a nechodil k volbám. Ale neměli ho čím vydírat, studovat už neusiloval, živil se tiskařským řemeslem, kterému se naučil ve vězení. Nikdy nelitoval. *„Tedy, litoval jsem, že jsem nebyl opatrnější, to ano.“*

Autor textu Luděk Navara